

ERNEST AR BARZIG

**KALONOU
TREGERIAD**

EIL MOULLADUR

Brud Nevez

1979

KALONOU

TREGERIAD

Eil moulladur

BRUD NEVEZ

1979

OBERENNOU

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg.

Stagadenn d'an niverenn 25 (miz even 1979)

Rener: A. MERSER

Sekretour: J. SALAUN.

An oll skridou a zo da veza kaset da:

BRUD NEVEZ, 6 ru Beaumarchais, 29200, BREST.

Koumanant bloaz (evid 10 niverenn): 50 Lur.

Ar chekennou bank a zo da veza kaset war-eeun da:

BRUD NEVEZ, 6 ru Beaumarchais, 29200, BREST.

Chekennou post: BRUD NEVEZ, KRP 893-94 P Roazon.

I.S.S.N.: 0399-7014

Diskleriet hervez al lezenn: eil trimiziad 1979.

C.P.P.A.P.: nn 34.627

Mullet ez-prevez gand ar gelaouenn.

C. gand BRUD NEVEZ hag an Intron BARZIG.

ERNEST AR BARZIG

bet mouillet gand

BRUD

ha

BRUD NEVEZ

LOEIZ LEZONGAR: romant- (n'eus ket ken)

BUHEZ HA FALTAZI:kontadennou.(bet advoulet diou levrenn)

AN DOUILLETENN:kontadenn.(Brud, niv. 43-44)

TAN ER SIMINAL:kontadenn.(Brud, niv. 51)

DIOU GONTADENN,lakaet e Brezoneg digand HAUFF(Brud, 26-27)

BARZONEGOU:Brud, niv. 41.

I. KOATILOURY

« Un matin, tu partis ! Les domaines houleux
devinrent tes palais !
Les paroles données
ne se reprenant plus, tu restes
amoureux
de leurs clartés sans fin, de leur
désert austère... »

R. HAMEL.
(Esquisses pour les marins bretons)

A greiz kalon e kinnigan d'am mignon, an aotrou Penault (Pen-naod), person Logivi-Pempoull, an danevell-mañ a zo bet skrivet en e brespital ken plijuz.

E. AR B.

Emaon hirie o vond da gomz deoh euz eun tiegez a veve er Roh war-dro 1880. Med red eo din da genta en em zigarezi evid ar gaou ez an d'ober : n'eo ket Koatilouri e oa ano ar famill-ze. Evel ma ouzoh, ar Goatilourien a oa aotronez Kaoueneg gwechall, « seigneurs de Coatély et autres lieux » a lavar ar paperou koz (1). Ne zoñj ket din e vefe bet hini anez o chom er Roh. N'eo ket « de Coatiloury » e oa eta ano an dud emaon o vond da glakenni diwar o fenn, med « de... eun dra bennag » e oant memez tra ha koz-tiar e oa ive o noblañs. Ne welan ken den wardro gand an ano-ze, med marteze ez eus unan bennag kar deze ha moarvad ne vefe ket prop din... Ahendall ez eo gwir-bater peb tra.

*
**

(1) E 1704, e oe beuzet, e pleg-mor Perros Jakez a Goatilouri gand e oll vugale nemed, unan

Ne oa ket gwall gaer kastell an aotrou hag an dimezelled a Goatilouri... Ma vele bet c'hoaz da vihanna eur hoz kastell Malabri bennag, med ne oa en doare ebred zoken eur maner. Ne oa nemed eun tammig ti bihan e penn-traoñ eur hardenn e karter Sant-Yann, eur hoz ti zoken, izel, goloet gand mellou mein-glaz mangleuz ar Roh, douar mahet ha pilet ar blasenn anezañ, evel en oll diez ar beorien, rag peorien ne oa ken ar baourkeiz Goatilourien... Tri a oa anez : Mari, ar verh hena, Madelen ha Jarlig.

O zud ne oant ket bet kennebeud gwall binvidig, med eun tamm leve o-doa memez tra hag o chom e oant en unan euz kaerra tiez kér Ar Roh. O zad, ofiser, a oa bet lazet e Reichshofen, e-pad ar brezel 70. O mamm ne oa ket bet pell war e lerh, trehet gand he glahar. Daoust d'an emzivated beza erru braz awalh, minored e oant c'hoaz hag e oent lakêt dindan beli eun eontr. Hemañ, eur foet-e-voutik anezañ, ne zoursias euz e nized nemed evit forani o zammig peadra ha kas o stal da Gernetra. *Petra a vanas gante ?* Eun tamm arrebeuri bennag, a gay din, ha, dreist-oll, pevar pe bemp poltred. Ya, pejou poltrejou livet war lien euz ar Goatilourien goz. Iskiz awalh e oa gweled an dudjentil lorhuz-ze e-pign ouz gweleou kloz ha dindan eur plañchod mogedet.

Evuruzamant evit an daou *yaouanka*, o c'hoar Mari a oa bet eur gwir vamm evite. Goude ma oent bet taolet war ar plouz gand o hulator, en em lakeas Mari da labourad evit peurzevel he breur hag he c'hoar, kannerez e teus da veza, an dimezell a Goatilouri, ya, kannerez ; bemde-Doue ez eas d'an aot da skaota kouez ar vourhizien. A-veh ma ouie-hi lenn, med kas a reas he c'hoar e ti ar seurezed hag he breur e ti ar Frered. Madelen a oa dorniet mad hag a zeuas da veza eur vroderez akuit, ha labour a veze degaset dezi pez a gare. Gwelloh e oe c'hoaz planedenn Jarlig. Deski a rae hemañ gand ézamant tout pez a veze kellenet dezañ ha kaset pell awalh e oe gand ar Frered. Daoust dezañ da veza eur paotr abil, taer ha feulz, ar person a zoñjas e vele posubl martez ober eur beleg gantañ. Kemer a reas anezañ da golist ha beb beure a roe dezañ eur gentel latin. Goude merenn, e talhe da vond d'ar skol gand ar Frered a rae dezañ labourad war levrion ar breved. Daou vloaz goude, e kasañ an aotrou person anezañ da skolaj Landreger. Disteñget ez aet gantañ al labour, med ne oa ket war baperou an aotrou Prefed, diéz e oa dond a benn outañ. Ya, ano Jarlez a Goatilouri a veze aliez war roll ar re gastizet. Re aliez, d'e veno... Skuiza a reas buan er skolaj hag eun devez, war-dro Pask, setu en

kuit. Diskenn a reas a druilh-drask beteg traoñ-kér hag ar porz. Eul lamm war eur weletenn prest da skarza... Eur faribolenn hanter-wir bennag a gontas : emzivad e oa ha red dezañ gonid e damm kreun. Ar habiten, hanter-vezo, ne zellas ket re verr hag hep soñjal e oa o tenna flugez dezañ, a gemeras anezañ evel moust... Evid ar wech kenta, e welas Jarlez Ar Roh-Velen, al lenn-mor Palamos, gerreg Plouvouskant, ha neuze e oe an don-vor... Santoud frêz a reas ar paotrig yaouank a oa war e hent mad. Galv ar mor, damintentet endeo e bag unan euz pesketaerien Ar Roh, a glevas an taol-mañ frêz ha sklér, ha staga a reas da gana en eur beilla e batatez — hennez eo, evel ma ouzoh, labour kenta an oll vousted —.

**

Prestig goude e kasas Jarlez eur ger d'e berson ha d'e c'hoarez evit kemenn dese e oa war vor. An eil hag egile a oa bet nehett, evel-just. Adaleg m'he-doe bet kelou, e laouenas Mari, goud 'ouie awalh e oa he breur Yann-e-benn-e-unan ha ne oa ket danvez eur beleg ennañ. Ne oe ket kont memez tra gand Madelen. Homañ, evit lavared ar wirionez, a oa eur gaherez diéz, techet da zougen kañv d'he bramm kenta ha genou treud dezi dalmad. Droad he-doa, evit pez a zell, da gaoud keuz da overenn genta he breur, med perag chom keit-ze da rahoanad ? A-viskoaz e oa bet chakerez he reor ha tuet da bismikad tout pez a rae he breur : « Jarlez alese... Jarlez alesont. » Pa oant yaouankoh, e save kann etreze aliez ha poan he-devez ar paourkêz Mari o tis-partia anez ; ar pôtrig a oa buan da skei, med e c'hoar a oa ken pikez ! Ya, ma vele bet erruet Jarlez er gêr goude e dehadenn, en-defe klevet sarmoniou ha gousperou e-kreiz ar zizun...

Med ne zeuas ket ar martolod da zelaou prezegennou e c'hoar, meur a vloaz a dremenras ha den ne ouie petra e oa deuet da veza. Koulzcoude e erruas pa oe tapet e ugant vloaz gantañ e oa o vond d'ober e servij.

Evuruz e oe an diou c'hoar, gouela a rae Mari gand ar joa o weled ar gwaz braz ha kreñv a oa deuet he breur da veza. Ya, eun tamm brao a javez a oa dindan e jiletenn, ne oa ket kaeroù paotr yaouank er Roh. Degaset e-noa eur yalhad vrao a arhant d'ar gêr ha kuit e oe an diou dimezell da larda kement war al labour e-pad ma oe o breur war-dro Ha koulzcoude, a-veh digouezet ar mortolod en ti, e oa bet todillon ; ya, eun taol arne a gouezas war chouk Mari gêz. Ma feiz, soñjit ive petra

he doa grêt. Eun devez — eur bloavez bennag arôg — en em gavas fêz o tiboultrenna poltrejou koz he hendaou, ha neuze vil e kave ar sapre traou mogedet-ze. Ha bremañ, ma lavarin deoh eun dra all a-bouez : pillou toud e oa deut da veza he zorchorou ha ne oa ket brao mond e ti ar marhadour. Alo, dao dezi, eme ar gannerez ! Setu hi o tiskenn ar poltrejou, o tiframma ar pejou lien diwar o stern ha teur aanez e-barz ar pod ma rae he bervadennou ennañ gand eun tamm brao a ludu. An ankadrou koad derv a zervijas d'ober tan. Fonta a reas buan al livaj ha nêt ha gwenn e teus da veza an danvez, ha laouen Mari gand he zorchorou teo ha stard. « Fidam bié, Madelen, setu amañ berliñ ha n'eo ket tost da veza uzet, na n'eo... »

— Ya, Mai gêz, med aon am-eus gand pez a lavaro or breur pa zigouezo er gêr. »

An deveze eta e oa erruet ha gouzoud a rit pegen joauz e oant o diouig. 'Hanta, pa veze evuruz Mari a Goatilouri, daoust pegen skuiz e veze, ez ae war euen d'he sklisenn ha d'he rozell :

« Eun "dornad" (1) a vo torloet, mabig ?

— O ya, Mai, "granig" (2) am-eus, hastit buan merad an toaz, me a ya da derri brintchou. »

Hag e oa bet grêt eur hovad "létez" (3). Debret e grampouezenn viot gantañ, e oa krog ar martolod da zacha war e gorn-butun pa spurmantas e oa goullo plasou an taolennou koz. Eur pistig a zantas raktal en e galon.

« Petra ah-eus grêt euz ar poltrejou, emezañ ?

— Dêz ! eme Mai, evid kelou an traou divalo-ze vad ! Aet int em bervadenn, kleo, ha rikouret ha milrikouret ez on, deut int da veza torchouerou gwelloh egred ar re a vez grêt an deiz a hirie... »

Kerkoulz e vefe bet rei d'ar paourkêz Jarlez eun taol horz war e gokenn, darbet e oe dezañ lezel e gorn da goueza diouz e henou... Goude ar zouez, setu an imor eo sevel d'e benn. Aet e oa en e zao ha ken livet fall ken e souzas e c'hoarezed :

« Sañset, pe zod pe nay ez oh, Mari ? Grêt peus eun taol kaer avad, inosantez a zo ahanoh, red eo beza garz memez tra, ya garz da bennaska, sod da staga... C'hwi, Madelen, ho-peus mujoh a zeskamant egeti, ne oah ket kap da harz outi da c'hoari ar gwall-daol-ze ? Gwir eo, n'oh nemed eun drutell didiah, mad hepken d'ober ho

kaz gleb. Setu aze eta, kazi toud pez a vane ganim warlerh on tud, on tadiou, ar Goatilouri, noblañs koz ma 'z eus unan. Ar poltrejou-ze a oa eun testeni euz on noblañs... »

— Ma faourkêz Jarlez, perag komz euz noblañsou ha me kannerez ? Ha te, n'out ive nemed eur martolod, a gredas respont Mai gêz, e-kreiz he daelou.

— Ya, martolod ez on, med ne vin ket ordinal ; eun tamm 'zo ez on krog da studia, sellit amañ, genaougegezed, eme Jarlez, o tenna ouz e zah eur vriad levriou... Nann, pichoñs, ne jomin ket pell martolod, letantan e vin ha kabiten goude, eun devez e vin « le capitaine au long-cours Charles de Coatiloury »... Intentet ho-peus, Mai Vastrouill ha c'hwi, Gwerhéz Maria Gonfitur ? Ha pa zoñjan, memez tra, evid pourchas eun toulladig torchouerou... Arsa, Mar'Job, hag eñ ho-peus c'hoaz daourealad skiant ? N'ouzoh ket eta e oa e-barz unan hepken euz ar poltrejou peadra da brena trawalh a lien evid goloi oll diez strêd an iliz, deiz gouel ar Sakramant ? Meritet ho-peus e ve torret troad ar skubelenn war ho kitern... »

Pell e padas e giz-ze an abadenn. Hopal ha dihopal a rae Jarlez evel eun diaoul. Med petra a raje / Ne servije ket... Ha neuze, e gwirionez ne blije ket dezan daoubenni ha glahari e c'hoar hena.

Mad eo an hini a oe evid e c'hoarezed, evel m'em-eus lavaret, ha setu eñ kuit da Depod an Ekipajou Brest. Goude daou pe dri miz war « La Couronne » gand beb seurt « glazeien » all, e oe kaset da skol an dimonieren war al « Louis XIV ». Plijoud a reas dezañ ar henteliou ; e gwirionez, n'en oa ket kalz tra a neve da zeski ha kenta e oe e dibenn ar c'hwehmiziad skol. Med daouest dezañ da veza eur moraer a vicher, e kavas rust awalh ar vuhez war an diou vatiman-ze. A-veh ma veze roet d'ar paourkêz deskidi eul lajad amzer da zialani. Pa veze echu ar henteliou, a teue mare ar skol-martolod pe an ekselsiou-soudard, pe e veze dao nêtâd amañ, tremen ar foberd aze, pura ar nanoliou, ha goude, kannu pebihini e zillad e-barz eun tam kibellig lour douz a veze mil boan o kaoud, red en em ganna a-wechou. Ha c'hoaz eur wech lakaet ar houëz da zeha, e oa mad chom war vrang gand doan ouz al laeron pe ouz an avel, rag an hini a golle eun dra bennag a veze kastizet. Ya, og awalh e oa aet... »

N'en oa ar martolod a genta klas, Jarlez a Goatilouri, nemed eur bloavez servij d'ober abalamour ma oa « skoazeller tiegez » hag ouspenn war ar Rol. P'en-doe diskouezet gand lorh e haloñs gloan ruz er Roh e-pad deg

(1) eun « dornad » = eun toullad krampouez.

(2) « granig » = naon

(3) « létez » = krampouez.

(Geriou euz « tunodou » (trefoedaj Ar Roh).

devez bennag, e oe kaset da dremen e c'hweh miz all e strollad listri ar Mor Kreizdouarel, war ar « Guichen ». Eun dudi a oe evitañ dousder an amzer, glazder ar mor. Ha daoulagad du ar merhed 'ta ! Me lavar deoh ne jomas ket diseblant diraze, deski redeg an douillez eo an hini a reas e Toulon-war-vor.

*
* *

Echu e goñje gantañ, ez eas adarre Jarlez da « naviga », er memez kompagnuez, ha nebeud a gelou outañ adarre...

Eun toullad gwenneien a zeue gwech ha gwech all ar faktor da zegas d'an dimezelled a Goatilouri.

Eun arbardevez lirzin a viz gouere, e oa an diou c'hoar, kement ha gortoz o soup mitonet da domma e korn an oaled, o trailla kaoziou dirag o dor, dindan flouradenn eun aezenn glouar, pa weljont, a greiz-oll, o tond e penn ar hardenn, eun den gwisket kran hag eur gasketenn ofiser-a-vor dézañ. O breur !

Ha fidam, maen-krampouez Mari war an trebez... Madelen ne rae nemed selléd pegen faro e oa Jarlez ken e teus fent da hemañ : « Alo, penn kuruz, te a fell dit, evel-just, gouzoud dioustu ar rag hag ar perag... Ahanta, merhig, lenn kement-mañ. »

Tenna a reas ar moraer eun tamm brao a feuillenn wenn ouz e hodell. Strakadennou bihan a veze kleet pa oe displeget gand Madelen, paper-parch e oa. Homañ a lennus kreñv ha Mari a baouezas eun herrat da veska he bleud, heORN gwynn toud ganti er vann :

BREVET DE CAPITAINE AU LONG-COURS

Le ministre de la Marine certifie que de Coati-loury Charles a été admis à commander les Bâtiments de Commerce destinés pour les voyages au long cours.

En conséquence, le présent Brevet lui a été délivré pour qu'il puisse se faire reconnaître, lorsqu'il y aura lieu, en qualité de Capitaine au long cours, par les Commandants des Escadres, Vaisseaux, Frégates et autres bâtiments de l'Etat, Officiers civils et militaires de la Marine, Tribunaux de Commerce, Corps administratifs et tous autres qu'il appartiendra.

— Bremañ, eme Jarlez, emaon dign da zougen ma
ano. Mestr ez on war eun teirwern. Deut on da ziskarga

koad-labour da Lezardreo, ha mond a rin kuit a-benn eun toulladig deiziou gand eur garg patatez. Fiziet eo bet an teir-wern-ze ennon evid eur pennadig, heb dale em-bo d'ober mond da gomandi eul lestr-treiz, eur pakehod.

An deiz warlerh ez eas Mari da ganna ne ve nemed kement ha konta doareou he breur ha ne oe kaoz ebed en aot, an deiz-ze, nemed euz Jarlez. Alese 'erruas ar helou war stank Milin-Zêz, hag etre an taoliou kolvez ne oe meneg ive nemed euz ar habiten neve. Fréti ha dever a oe endro dezañ gand ar plahed yaouank ha plijadur e-noe an ofiser o kutuill minhoarzou merhed ar vourrhis, ar « ruped ». Meur a vannah a baeas en ostaleriou da hemañ ha da henhort ha, siouaz, tomm e veze dezañ bennzoù, an deiz diweza dreist-oll, eur zulvez. Tostaet hag adtostaet he-devoa Mari ar pred ouz an tan, med kammed n'errue d'e goan... « Ha pa zoñjan, emezi, e-neus d'ober mond da Lezardreo war e dreid ! Beteg ne vo ket re yezo ! ».

Ma ne oa ket re, e oa trawalh... An diou c'hoar o
doa desped o weled o breur er stad-ze, hag e-pad ma
oant o tebri, e stagas Madelen da heskina anezañ. Hemañ
a glouke e zoubenn hag e legumaj heb rei re a fet.
Gwech ha gwech all e lavare evelato : « Ro peoh, koz
sardonenn », peotramant : « Paouez da bilad da veg
mouzet ». Med ar vroderez a zalhe da derri penn he
breur : « Unan yaouank eveldout ober picheradou,
gand ar vez!... ». E oa ar moraer o paouez troha eun
draillenn vara gand eur mell kontell-martolod, eun asez
« navarra » spagnoleg hirr-hirr ha lemm evel eun
aotenn. Ha Madelen a zalhe da chakad ha da werouazad :
« Talvezoud a ra ar boan dit bez a gonezet galonños evid
dond da veza eur rouler hag ober mez dim er yro ».

Ma Doue, petra a c'hoarvezas neuze ! Ar paotr a bennfollas : « Malloztouen zo ahanout, serri a ri da houg, daonet e vo krohenn ma in... ». Hag eñ o klask eun dra bennag da zarhoi gand e c'hoar azezet e penn all d'an daol. Siouaz, e gontell eo an hini en em gavas dindan e zorn, ha heb soñjal hirroh, hanter vezoo ma oa, e stlepas anezzi gand nerz war du e c'hoar... Diskouez e fulor hag ober doan hepken a felle dezañ, evel-just. Allaz ! Ar gontell-laz en em zankas beteg an troad e bruched ar paourkëz plah. Amzer da zislonka he daoulagad, da zevel he diireh, e oa maro. Al laonenn he-doa treuzet lib ha brao he halon Ya maro-moust e oa

N'eo ket c'hwi lâr, divezvet prim ha prim e oe ar moraer, hag eñ da goueza e divreh Mari : « O Mai gêz, petra am-eus grêt ? » Hag int da ouela doureg war

skoaz an eil egile... Med ar gannerez he-doa muioh a benn eged ar habiten. Kregi a reas e diskaoaz he breur :

« Jarlig, emezi, eun dra spontuz ah-eus graet, heg eun tammig e oa or c'hoar, med memez tra... Hogen goud' ouzon ne teus ket klasket laza, a hraz Doue... A-viskoaz ez out bet re feulz ha bremañ e teus tapet eun tech fall daonet all ; al lonkerez. Eh êz da brometi din diousta moustra war da varriou imor hag ive, da genta toud, lezel ar boeson gaoh a goztek, yaouank eh out ha n'az-po ket poan en em zidona, mar kerez.

— Ya, Mai, prometi a ran dit, a zistagas ar paourkêz muntrer e-kreiz e zaelou.

— Ha bremañ, mabig seh da zaoulagad, ne servijse ket dit koueza en arouez, tremen poent eo dit dastum da dammou traou ha skarza kuit... Ya, sach da skasou ganit, red d'an drot beteg Lezardreo ha hast buan ambarki. Den ne ouio netra 'raog an deiz, ha goude e rin c'hoaz diouz ma gwella... »

Jarlez a zentas, hanter drelatet, med kennerzet endeo gand absolvenn e c'hoar hena. Serri a reas homañ etre e zivreh, lakaed eur pok war dal skornet an hini a oa bet Madelen, hag e-pad m'edo Mari o tifronkal en he zavañjer, e lôskas e yalh da gouzeza war an daol. Hag eñ er-maez goude eur zell war e vontr... Kompreñ a-reas e oa red dezañ poanial evid erruoud da vare an dichal.

Ne n'oa ket Koatilouri e daou droad gantañ etre memez sah, ha daoust d'e galon beza sammet ken e oa sammet, ez ae gand ar foeltr en noz kluwar ha sioul. Eun aezenn mervent a zourre er gwez kistik niveruz war hent Trogeri : « Beteg ma talho ar suroa-ze », a zoñjas Jarlez. E oll nerz a lakaed da zifret e ziouhar hag e oll breder, bremañ, gand pez a oa red dezañ ober : tizoud e vatimant, diskenn an aber 'raog an deiz gand ar mor ha, mar bez bolantez Doue, gand ar bannah avel e frealze. E Pouldouran e leunie al lenn-vor dindan bannou al loar o c'hoari toullig kuz 'dreg koumoul herreg. Chas a harze, hag e tu bennag e veze klevet brizkanaouenn eur mezvier. Erru e oa poent d'an oristal-ze mond d'c glud : eun eur-hanter. Eun druez, eur ruñkun eo gweled tud oh en em vezvi e giz-ze... Eñ, kabiten Jarlez a Goatlouri ne evje ken. Pa zoñje e oa aet beteg laza e c'hoar ! Sant Erwan benniget ! Eur garm, daelou... Med red e oa dezañ hasta, ha galoupad a rae bremañ en hent koz Planiel. Ha neuze an noz a zo eur vagerez, eur vamm, tamoloda a ra he bugale en he sioulder madelezuz. En em blioujoud a rae en hent distro-ze, e unan etre diou renkennad torgosou dero... Ar peoh a ziskenne en e galon... Ya, med hasta, hasta, Mari he-doa lavaret dezañ

hasta ha ne oa nemed ze d'ober, derhel gand e grog... Kousket mik bourk Planiel. Erru e oa tost hag e oll youl a lakaed da gerzed ken buan bepred, daoust dezañ da zantoud eur reutadenn en e gof-kar ha d'e staon da vezh ken kraz hag oaled an ifern. Erru e kérig Lezardreo, e tiskennas d'an aot en eur red. C'houeza a rae bepred an avel ingal... « Beteg ma talho ! Ma Doue benniget, ma veve kalmgwenn en eun taol ! »

Pa lammas war vourz e oa div eur hanter hag an oll a oa ouz e hortoz, krog e oa an dichal. Troet beg al lestr war du ar mor, savet an eor ha dispaket eun tamm lien, e oa teir eur. « A Dieu vat ! »

Soroh ar mor war penn-diarög e vag a gargas ar habiten a levenez muioh eged biskoaz, distegnet e oe eun tammig e nervennou, med santoud a rae evelkent pegement a hast e-noa da veza en don-vor, anzav a rae dezañ e-unan e oa c'houen en e loerou.

N'heller ket mond buan er revier, red eo diwall da steka ouz ar vein ha da stoka ouz bigi ar besketérien o tiskenn ive gand an tre. Hanter-veuzet e oa c'hoaz an aber e unen deñvalijenn latareg buhezeaket gand touriou-tan ar Glujar hag ar Bodig. Nann, n'ez ae ket gwall vuan al lestr ha kavoud a rae ar habiten e amzer gwâll hir, barradou enkrez a zave ennañ a gaouadou hag a waske e galon, ya doan e-noa da veza paket 'raog beza tizet an don-vor. Diou wech e reas kreski al lien... A nebeudou e save damskelejenn goulou-deiz. Setu balizenn ar C'holenneier hag a-uz eur ribl uhel ha sonn goloet a goadeier fonnuz ha kaer-eston. Bewech ma tremene Koatilouri dirag « Koad ar Markiz » e teue dezañ eur sorhenn : mond da vale e-barz. Gand ar hoald-ze, boutet war rehell, hag o tiskenn beteg an dour, e veize kensoniez hag hegenlusk an douar hag ar mor. Klévod a reas klemmadennou hir ar pin ha boubou deliou ar gwez all douz evel eur flouradenn. Eur gridienn a zantas Jarlez beteg bouedenn e galon, seblantod a reas dezañ intent eur han-hud, kanenn e vro o kimiadi dioutañ ; ya, eur ganenn a zisparti e oa, moarvad n'hellie mui dizrei da Vreiz... Med ken prim all e teuas da zoñi dezañ ne oa c'hoaz nemed dirag Roh ar Eon... E tu all en em gave eta Roh ar Hon, e vez enni « chas », maltouterien o tiwall genou an aber. Beteg ne dafent ket da harzal a greiz-oll ! Med, a hraz Doue, ne veze klevet nemed storlok eur harr du-hont e Kervouster : eur menajer o vond da droha melchon d'e loened... An enezenn Goad astennet a-led he horf war an dour evel eun euzvil apokalupsel... A zehou, porzig koant Logivi, ennañ dija eur virvidig a vuhez : pesketérien oh en em

hervel gand o brezoneg Bro-Ouelo... Balizenn ar Moge-deier, an Enezenn Hlaz... Luha a reas c'hoaz eur pennadig lagad Tour ar Hern (1) hag hini ar Paün e Briad... Med deut e oa an deiz, treluha a rae ar gwagennou endro da enezenn Sant-Maodez. Erru e oa an teir-wern e penn ar hanol-vor... « Alo, pôtred, eme ar habiten, lien ermêz, ar « mouchouargodellou » da zeha, lark-kêr, ha rousin dezi! »... Evel eul lamm a reas al lestr; deut e oa da veza unan euz elerh kaerra ar mor a dremenais diseblant ha gand tiz dirag ar Penn Azen a-zhou, ar Gazeg hag an Ogejou bihan a-gleiz. Ha neuze e oe an don-vor... Den ne hellje lakâd e grabanou war ar Rohard bremâñ. Evel an deiz e-noa kuitaet ar skolaj, e saludas gand levezenez an avel-vor, ar frankiz.

Troet war-du an dremmwel, ne zoñjas ken Jarlez a Goatilouri nemed en e dazond, echu e oa eur bajenn euz e vuhez.

**

Ugent vloaz goude.. Miz eost.. Skolaer Tredarzeg, an aotrou Parantoen, a oa deut beteg an Haor-Neve da weled eur c'hoar dezañ chomet intañvez warlerh eur martolod-kenwerz. Goude kreizteiz e oa oh aveli e Benn el lodenn bella euz ar porz pa spurmantas e beg ar hae eul lestr gand eur banniel amerikan war e ziadreñv. Tostâd a reas ar baleer. Ne oa ket eur vag genwerz, re gaer e oa. Sañset e tenne d'eur brig diouz gweled e werniou, med korfet kalz bravoh : hir neuzet, daoust d'e lez da veza turgnet disi, ha gand ze hirr veget ken e oa eun drugar. « Fidam bié, eme ar skolaer, ar vag-mañ a dle skarza! » Livaj fresk e peb leh... War ar pont, urziet, stipet ha fichef peb tra gand ar brasa aked, ha noñpas gand fardaj marhad mad, nann, pichoñs! Kouevr puret ha lugernuz amañ hag ahont. E-kreiz ar pont, eun tammig chiminal a ziskoueze ne oa ket al lestr dre lien hepken. Me a lavar deoh ne oa ket c'houez ar zifern gand ar vatinant-ze, na ne oa. « Eun darinenn, a zoñjas ar baleer, ar seurt-ze ne vez ket gwelet bemdez. »

Neuze hepken e fellas d'ar mestr-skol gouzoud ano al lestr-bale-ze. Ha dindan eur skoed kouevr (pe aour!) lufruz e lennas lizerennou ken skeduz all... Lenn a reas gand souez, abafet lib, an eno : DE COATILOURY!

Bet e oa ive ar skolaer e kloerdi Landreger, anavezet mad-mad e-noa Jarlez ha dedennet e oa bet, evel-just, gand maro Madelen ha touz pez a oa bet kontet goude, daoust memez tra ma ne oa ket bet lavaret re amplik.

(1) Les Héaux.

gompagnonez amerikan. Perhenn ar gompagnonez ze a zo deut da veza ma zad-kêr, kompreñ a rez, ha din eo peb tra bremañ. Gand ar vag-mañ e valean ma gwreg en eur evezia war ma bigi all hag enselloud ma ofiserien ; evel ma ouzout, darn e vez red kanno o roched dese gwech ha gwech all. Kerkoulz eo din anzav dit ez on deut da veza pinvidig-mor. Adalaouret em-eus skoed ar Goatilourien goz, lakeda ?

— Fidam doulle, va 'vat ; med teus ket aon. Jarlez, da veza tapet gand ar polis gall ? Gwir eo, selaouet e oa bet da c'hoar Mari ha ne oa bet tamallet dit, koulz lâred, nemed beza kuitêt ar vro dre lêrez...

— Ba, an afer-ze he-deus bremañ baro gwenn, ha neuze, Parantoen, me n'eo ket tano ma ler, ne veve ket brao, me lân dit, tremen an nask em herhenn. Deut on, dell 'zo end-eeun, da veza sitoianem, keodedour amerikan ha n'eo ket êzet yenna eur Yankee a zo sur da veza divennet gand e vro, ha dreist-oll pa vezer unan euz ar pennou-braz hirroh e vreh eged e vañch. Ma vefen toullbahet me, nag a gerse, nag a dud rivinet en Amerika hag e leh-all, dreist-oll er Frañs. N'eo ket diéz minella an dud... Kompren mad a rez e roan me labour d'ar Bankou... Hini Landreger, da skouer, ez a bec tri miz da gas he fañsion d'am c'hoar Mari a zo bravig dezi bremañ, pell 'zo n'ez a ken da skaota koüez bourhizien bihan Ar Roh. Evel-just, kuit din da hegasi den, e labouran dalhmat dindan ano ma hompagnonez, ano ma gwreg. Hag evelse, malloztouen, n'eo ket fê a ran war ar polis gall, med fêgêgêg. Ne vank ket overinier evid Madelen, Doue d'he fardono, va gwella-gwellaig a ran evid terri d'am herseen, hag ahendall e ran ive toud pez a hellan evid ober vad endro din... N'on ken an den feulz e oan ket — goud'oar pebhini peleh emañ e galeden —, re a wad am-oo dindan ma ivinou, med torret eo din. Prometet em-oo da Vai diwall rag ar boeson ken treitour ha chomet on feal d'am ger...

Goude beza graet anaoudegez gand an itron, eun dreudasenn melen he hreouichenenn, ez eas an aotrou Parantoen kuit gand eur yalhad evid prena levriou d'e skoldi ha... dezañ e-unan. Goulenet e oe digantañ, evel-just, mond beteg Ar Roh.

**

E-tuont da Vari a Goatilouri, an aotrou Parantoen ne gontas da zen, war he hed, e veaj en Haor-Neve, ahanne e oe erru koz-koz. Neuze en em gavas eur skolaer vaouank euz Ar Roh war e dro evid selaou e énvorennou, ha me a oa hennez.

II. IVONAIG

*De ces jeunes amours, dans le cœur le plus grave,
Il reste un souvenir qui pour jamais s'y grave,
Un parfum énivrant qu'on respire toujours ;
Et les autres amours ne sont plus des amours.*

(BRIZEUG.)

Job tad Yannig Trividig, a oa e permission goude beza balet a-hed miziou war an Duquesne en-dro d'an Afrika. Evel peb gwener beure, pa veze er gêr, e oa êt ar mestr-kanolier war e varh-houarn da brena eur frikadenn sardined da Lannuon, rag e Kaoueneg ne veze ket tu da brena pesked.

Yannig, gand e zaouezeg vloaz, a oa roue Kastell-Pig, evel m'eo hañvet kroeh Bourk Kaoueneg, e-leh ma dremen hent braz Gwengamp. War vord an hent-ze e oa ti braz mamm-goz Yannig. Feurmec'h doa an hanter euz he lojeiz d'he merh.

Dibenn eost, brao ha kraz an amzer. Eur bern pôtredd a oa deut da c'hoari gand Yannig. Kalz muioh a zidu a veze e Kastell-Pig eged er Bourk, rak amañ e tremene e-leiz a otoiou, « Ford » koz an doktor Aoregan, evel-just, med ive gweturioù kér an douristed o vond war-du Perroz. An deiz-ze e oa staget ar ganfarded da gonta ped « Citroën » ha ped « Renault » a veve gwelet... Ha wardro unneg eur, setu Job Trividig oh erruoud du-hont e penn an hent, med ket e-unan, d'e heul e oa eun tam-mig plah war eur velo bihan...

— Homañ, Yannig, eo Ivonaig Marzin, degaset em-eus anez da c'hoari ganit...

Deg vloaz he doa, bleo melen rodellet, eur minhoarz abaf ha kevrinuz, eun dreemm gwenn-laez ha plijuz-kenañ, daoulagad damhlaz digoret frank. Ha gwisket faro...

Yannig e-noa klevet komz outi pell-e-ao. He zad a oa e-touez kenwerzerien brasa Lannuon marhadour glaou, koad-tan ha koad-labour o chom e traon kér, a rez an aod, tostig-tre d'ar vatimañchou a zegase dezañ e varhadourez. Med Ivonaig a veze ar peurvuia gand

tud he mamm, skolêrien Bulien, an aotrou hag an itron Berthou, « Monsieur Berthou » e-noa grêt skol da dad Yannig ha chomet e oa sod Job gand e vestr koz ; ne dremene Morse dirag ar skol heb ober eur weladenn dezañ ha digemeret mad e veze. Beb gwech ma tizroc ouz ar holoniou e veze gantañ eur bitrak bennag evid ar skolêr. Eno e tañvae ar martolod tasad sist kenta ar vro goude beza diskennet euz an trêñ e Lannuon.

C'hoari gand Ivonaig ! O, ya vad, Yannig a oa kontant da c'hoari gand Ivonaig... 'Zo kêroh, n'houlle ken c'hoari nemed ganti, ha rei a reas da intent d'e gamaradou e oa gwelloh evito mond da granketa... « Deom, eme Fulupig Koatnoan, lôskom ar pez gloruz-mañ gand e gamaradez ! »

E gamaradez ! Evel-just, Yannig a oa deut da veza ruz... Ne veze ket pell e vignoned o tamall kamaradezed dezañ. An deiziou all e oant krog da hervel anezan « Alisig ». Perag ? Ahanta, er skol — pôtred ha merhed asamblez — e oa erru nevez 'zo eur vestrez yaouank evid an drivet klas nevez-zigoret, ha degaset he-doa ganti he c'hoar vihan, kenoad gand Yannig, rag an aotrou Rouz, skolêr Kaoueneg, e rede brud vad en-dro dezañ. Lakêt e oa bet Alisig Ralleg e-kichen Yannig, e-unan beteg-henn war e daol abalamour ma oa da genta. Labour eo an hini he-doa degaset ar plahig dezañ, ne ouie jamez ober he froblemou-noz ha n'houlle ket goulenn digand he c'hoar. Red a veze d'ar pôtrig dont abred beb mintin d'ar skol. Alisig a veze o hortoz anezan e-barz o hlas, hag o-daouig d'al labour. Ma veze amzer, e roe eun dispiegadenn bennag dezi, pa ne veze ket, e tigore e gaier dirazi. Ya, med ar Skolan braz, jalouz moarvad, e-noa grêt goap outañ dilun kreiste. Goude merenn e oa ze, e-pad ma oa ar skolêr hag e wreg gand o fred. Yannig a oa o skriva eur « honjugezon », eun dispiegadur-verb, rag tapet e oa bet o kaozeal brezoneg. En e gichen e oa Alisig oh adober eur problem. Pôtred ha merhed all a oa o sellé ouz an taolennou spillennet ouz ar mogeriou gand « meusieu Le Roux ». Hag ar Skolan braz eta, eun den heg ma 'z eus unan, d'ober e hrobis ha da damall Alisig dezañ : « Emañ ar babouzez-mañ, emezan, adarre oh ober e hogez, sed amañ marteze eur bern-kaoh ! » Ya, med Yannig a oa êt dezañ a grabanadou ha kann ha diskrapadeg a oa savet. Gant plijadur e teuc da zoñj da Yannig e oa ar merhed a-du gantañ. E gwirionez, en a veze atao seven en o heñver, da skouer, ne veze gwelet Morse o redig warleh ar paourkêz Jermenig e-barz ar hlas, goude merenn. Jermenig ne oa ket euz ar horadenn genta, lôsket he-devoa

eun tamm brao euz he yod gand ar Mabig Jezuz, hag eun dra all : he mamm ne lakae bragou ebed dezi, ha pa halle eur hanfar bennag lakâd anez da lammad dreist eun daol-skol, feiz, ma Doue, e veze gwelet he zammig peadra, he « fonsou badeziant »... Ha c'hoarزادeg ! Ze ne roe tamm fent ebed da Yannig. Paourkêz Jermenig ! He zud a veze bepred liou ar baourenteuz en o herhenn daoust dezo labourad en-dro d'al lin e Milin-Rozpez, med bez e oant gwella lonkerien ar barrouz... An deiz all, e oa Ifig'n Aodren o redig warlerh Jermenig gand eur bod linad. Homañ he-doa digoret an nor a oa hanter skoachet gand an daolenn-zu hag e oa en em gavet e solier ar hlas vihan. Hag ar pôtr warlerh, med koueza a reas e vod linad dirag pez a welas er hrignol : eun druillad c'hoariellou, dreist-oll pompinellou, bitrakou koz Deneza, merh ar skolaer, plah yaouank war he studiou. Ifig 'n Aodren n'e-noa biskoaz gwelet kement a draou brao asamblez. Tapoud a reas krog e diou bompinell mahagnet, o lakâd a reas en eur wetur vihan, hag evel ma oa tostêr Jermenig, e krogas en he hazell ha setu int o-daou o tizrei d'ar hlas e giz-ze... Fidam bié aze e oe jolori ha poultr. « Meusieu Le Roux » a zelle a-dreuz, eul lajad goude, e-pad ma oa o rei an « dikteen ».

Ahanta Ivonaig Marzin a oa kalz koantoh eged merhed ar skol. Et e oa ganti beteg liorz braz « mamm-mé », evel ma halve e vamm-goz. Kêr e kave Yannig al liorz-ze hag eur bern frouez mad a veze enni. Krog e oant da dañva peb tra pa oant galvet d'or merenn, poaz e oa ar zardined. Goude ar pred ez eas Yannig da ziskouez da Ivonaig e gonikled bihan hag e guzadenn genta avaloumir : « N'ez ket da lavared da zen ebed, den ne oar... ». Neuze e soñjas ar pôtrig en e « drotinetenn », pe trote-rezig... Beb gwech e oe tro Ivonaig da vond warni ha Yannig a voute, pasianted Job dezañ, eûrûz o weled eur minhoarz war vuzellou an hini vihan. Red e oa dezañ ober gand minhoarzou ar plahig rag ne lavare kazi netra, chom a rê kevrinuz. Ha koulzkoude e plije da Yannig ha na ouie ket perag êt e vefe da houzill dindan he zreib... He daoulagad braz dispar, he bleo melen, marteze ? Pez a zo sur, ne gave ket anez evel ar re all, santoud mad a rê e oa homan e wir gamaradez hag en em domme kalz muioh outi eged ouz Alisig pe ouz Janig. Ya, eun toulladig deveziou 'raog, e oa bet o torna e ti Janig ar Hozaned. C'hoariet e oa bet da genta « ti bihan » en eur hoz kraou goullo ha goude e oa bet eur barti koach-goukoug. Et e oa da guz gand Janig e-mesk ar foenn er zolier, poket e-noa dezi en eur zila e pleg he skouarn : « Te eo ma gamaradez, hañ ! ».

— Ya, med n'ez ket da lavared da Jañ-Lociz.

Hennez a oa ar mevel-braz, eur goapér ma oa unan. En em blyjet e oa Yannig aze e-kichenig Janig ha sevel a rē c'hoaz d'e benn c'houez dous ar foenn ! Med, da zatal Alisig ha Janig ! Ivonaig a oa e hini... Ne oa ket memez tra... Santoud mad a rē Yannig ne gredse ket krozel dezi evel da Alisig, pe bokad dezi evel da Janig. Perag ? Marteze abalamour ma komze galleg hag e oa merh tud pñvidig euz Lannuon ? Heñ a oa eun asez Bourhiz bihan e-keñver bugale diwar-ar-mêz Kaoueneg, med en em gavoud a rē nebeud a dra dirag Bourhizien meur Lannuon ha merh-vihan skolêrien Bulien. Ha koulzkoode n'eo ket ze a oa ze, Yannig en em gave abaf, ne comprene ket... Marteze e oa ken abaf all Ivonaig peogwir ne gomze ket, koulz lâred, med seblantoud a rē evelkent beza evuruz gand he mignon neve. Pa houllennas mamm Yannig ganti e-pad an adverenn : « Plijadur t'eus gand Yannig ? ».

— O, ya, emezi, gand eur mouzhoarz dispar, dous evel eul loaiad gonfitur.

Ha mamm he-doa lavaret d'he mab : « Pa vo erru an heol a-uz d'ar Hreh, ez i da gas anezi beteg ti he zad koz, n'az-po nemed kemer va bisiklet, mez n'ez ket da goursa gand Ivonaig, o troha berr dre ar hra goz a ziskennez beb gwech a druill-drask, evel eur zod, e-pad ma vo hi o vond dre an hent neve. »

A-wechou an dud vraz ne gomprent eur siseurt e traou a zo ! He lezel da vond heh-unan dre an hent neve ! Troiou evelse a veze mad d'ober d'e gamaradou pa hellent lêrez marh-houarn o zad ; ober awalh a rafe ive da Alisig ha da Janig, med da Ivonaig ! Ma doue beniget, biken !

Er hontrol, derhel tost a reas Yannig d'e vignonez... Ne oe ket kalz a góziou etreze e-pad ar veaj, minhoarzin a rêtant ar eil d'égile aliez. Harz a rē ar pôtr e velo da vond buannah egid hini e « gamaradez », zoken eun tammiig boutadenn a rē dezi gwech-ha-gwech all, kement ha sikour anezi ha diskouez dezi e ouie blenia gand eun dorn. Tostâd a rêtant ouz Pont-Albin hag e soñj e oant da jom da zelled ouz ar stêr eur pennadig. Ya, tostâd a rêtant, setu an dro-gorn diweza... Med petra ma Doue a zo war ar Pont ? Eur jañdarm ! En eun tôl, Ivonaig a zeus da vez a ruz... ruz, eur zell truezuz a reas d'he mignon, hag e-leh derhel da ziskenn trankil ha brao, he lakeas he Reid da ruza... Yannig e-noa komprenet dioustu n'he-doa ket an hini vihan he flakenn, hag an archer e-noa komprenet ive, minhoarzin a rē... « Dalth da bedali,

eme ar pôtrig, a vouez izel, ar jañdarm-ze n'eo ket droug... »

Tremen a reas an daou vuvel dirag an archer, fent ennañ, evel-just. Ne oa ket kelou da jom da zelled ouz an dour ! Pa oent kuzet a-dreñv ar henta dro-gorn, e houllennas ar plahig gand he mignon : « Te t'eus da blakenn ? ».

— Ya, med na posubl n'em-befe ket bet...

— N'az-pefe ket bet doan ouz ar jañdarm ?

— Me, aon ouz eur jañdarm ! Geo, moarvad ! Ma zad e-neus muioh a haloñsou egid ar genaoueg-ze ! !» En em lakêt e oa an daou vuvel da varvaillad ha Yannig a oa o pâouez komprent e oa mad brabañsal dirag ar merhed. Ya, med pa oent erru e kroeh Bourk Bulien e torras dezañ, lavared a reas kenavo d'ar plahig : « Bremañ ez i da unan, n'eus ket nemed pemp kant metr d'ober ». Taoe 'zo, tad koz Ivonaig a oa skolêr evel « Meusieu Le Roux »... Ma yafe da houren e fri, e veze red dezañ kaozeal galleg gantañ ! Ha ma rafe eur fazi bennag ! Ma yafe da lavared eun dra bennag evel eun devez Viktor Kozig en eur boelladenn : « mon oncle a fait la moque à moi ! Yannig a oa kenta er skol, med evelato ne oa ket evid ober kôz gand eur skolêr, re nebeud a oa c'hoaz en e gelorn... Ha neuze, lenn a rafe martez e daoulagad Yannig e oa deut da vez a kamarad d'e verh-vihan... Gand ar vez ! Daoust d'an oll zoñjezen-nou-ze e-noa bet amzer da grial d'e vignonez : « Deus c'hoaz, Ivonaig ! ».

**

Job Trividig a oa bet kaset da Doulon war eur vatinant hobregonet, eur pikol « kuirasé » pe eur « gros cul », evel ma lavare, hag Ivonaig n'he-doa ket bet digarez da zizrei da Gastell-Pig.

Eur yaouvez, e oa bet Yannig e marhad Lannuon gand e vamm hag e c'hoar vihan e charabañ Soezig Buzulier, ar gomisionerez. War an distro, e-pad ma oa ar marh koz o poanial war grav sonn Bourk Bulien, e-noa gwelet awalh Ivonaig a c'hoari gand he breur bihan er porz-skol... Med ne welas ket hi Yannig, yennet etre daou zahad marhadourez.

**

Ar bloavez skol a dremen ha setu erru ar hoñjeou-braz. Tapet e drizieg vloaz gand Yannig. Grêt e-noa eur bloavez skol dispar gand an aotrou Rouz ha bet e-noa

e santifikad, gand ar meneg mad war ar marhad. Desket e-noa ive son an armoniom, ar person e-noa roet kenteliou dezañ asamblez gand e nizez Mariig, eur bloavez yaouankoh egetañ. Homañ a oa bet savet er presbital, hag o veza ne oa ket seurezed e Kaoueneg, e veze skoliatêt gand he zonton. Morse ne veze gand ar vugale all nemed e-pad ar hatekiz en iliz. Ne veze ket gwel joauz an hini vihan, eun dremm dihoarz a veze dezi peurvuia, ha gwisket hir, heñvel ouz eun tammig hini goz. Rikouret ha milrikouret e oe ar paourkêz bugel pa zeuas Yannig da zeski musig, c'hoari a rêt hemañ ganti arôg pe goude ar gentel. Redeg a rêt an eil warlerh egile e liorz braz ar presbital. A-wechou e veze kavet roudou o zreid war an tachennou nevez balet pe e-mesk ar patatez neve-ziwanet. Krozet e veze dese neuze gand « tintin Soaz », c'hoar ar person, pe gand ar vatez Jañ-Mari. Eur yaouvez, e-kerz ar goañv, o-doa kemeret plijadur o terri skorn diwar eur varaz hag o tarhoi an tammou war benn an dud a dremene war hent Rozpez. Unan bennag a oa deut da glemm. An daou dorfetour a oa êt da guz, evel Adam hag Eva levr braz tõlennou ar hatekiz, med mouez ar person, evel hini an Tad Eternel, a glevjont prestig goude hag eur binijenn bennag o doa bet. Moarvard e oa kontant awalh ar beleg o weled e nizez o c'hoari eun tammig gand eur bugel all e-noa ar vrud da veza savet mad, kompreñ a rêt emichañs n'helle ket hi kemer he flijadur gand gwenan evel ma rêt eñ, rag aliez e veze en-dro d'e ruskennou du-hont e penn gwasket euz ar jardin, ha konta a rêt eh anaveze e loenigou anezañ ; morse ne veze flemmet gante.

Pa jome Yannig eun devez heb dont, en-devez rebéchou digand Mariig. E-pad retred Pask, ne oa ket bet kenteliou muzig, evel-just, hag aon he-doa bet Mariig e chomfe re bell ar pôtrig heb tostâd. Eur pennad mad, moarvard, he-doa klasket penn pe lost d'ar gudenn. Ar zadorn goude kreizteiz, arôg ar zarmon, e oa ar bôtred o c'hoari dindan ar wezenn ivin hag ar merhed en tu all d'ar vered. A greiz-oll Mariig a dreuzas an « no man's land » evid dont, ruz-ruz ar pez anezi, da gemenn d'he mignon : « N'anrouaez ket ar muzig dilun, Yannig, han ! ». Fidam bié, n'eo ket c'hwi lâr, galvet e oe adarre ar pôtrig gogez hag eul lostennad traou all. « O hola 'vad, hemañ a zo eur c'hwil, eme Jobig Markiz, meged din e ya bremañ da weled merh ar person !... » Hag er penn all d'ar vered e oa eur jolori all en-dro d'ar baourkêz Mariig.

Yannig n'ez ê ket da « weled merh ar person », soñjal

a rêt bepred en Ivonaig, med truez eo an hini a zave ennañ evit Mariig eh unan er presbital gand tri goziad.

Koulzkoude Yannig a blije dezañ ar re goz, med kompreñ mad a rêt ez eo red d'eur bugel c'hoari gand bugale all. Nann, ne oa ket eneb d'ar re goz, ne oa ket posubl beza sotoh eged ne oa gand e « vamm-mé ». Sikour a rêt anezi e-barz he liorz – da hada patatez, da skouer —, selaoù a rêt he hontadennou, ha gand plijadur e chome ganti pa 'z ae e vamm e tu bennag da heul e dad. Ha pa vezent o daou e-tal an tan, an avel Gornog o yodal er-mêz, e tibune-hi he haera kôziou, e kane-hi he gwella gwerziou. Konta a rêt ive traou gwir : he zammiñ buhez da heul he gwaz jañdarm, maro yaouank awalh. Ya, lavared a rêt da Yannig e oa e dadkoz eur hêr a archer-war-varh gand eur pikol sabrenn hag eun tog Napoleon. Eur plah a benn hag a zeskamant a oa « mamm-mé », deski a reas d'he mab bihan lenn brezoneg e « Buhe Zantez Jenovefa ». Oll vugale ar barrouz a zeue war an douar etre he daouarn, hag hi a rêt ive war o zro goude. Ar vedisined, int o-unan, ha dreist-oll an hini akuita aneze, an doktor Aoregan, a blije dese kaoud anezi gante. Zoken, goud'ouie « mamm-mé » parea meur a gleñved hag aliez awalh e veze gwelet oh aoza trét gand deliou lore ha tammou kig sal. Labour he-devez e veze gand an eureujou, doud a rêt ar wreg yaouank ha gwragez all da houlen diganti lakâd dese o houefou-braz ha kaoud ar vadelez da zelled hag eñ ne oa ket a-dreuz o « chal-tapiz ». Goude ez é prim-ha-prim beteg an ti-eured da rei heh aliou evid ar pred, da ziskouez penôz urzia an dud ouz tôl, ha me oar... Ya, bez e oa intañvez ar jañdarm eun darinenn a blah.

Ahanta, mamm-goz Yannig a varvas e-kerz ar hoñjeou-braz-ze ! Eur glahar dreist a-noe ar pôtrig. Eur mor a dud a oa en interamant. Gwerzet e oe ti braz « mamm-mé ». Job Trividig, neve hanvet kenta-mestr, a oa just er gêr arôg mond evid daou vloaz d'ar Chin war ar « Waldeck-Rousseau ». Maro e vamm-gêr, e kavas d'ar martolod e veze gwelloh kas e dud da jom da Lannuon e-pad e « gampagn », na veze nemed evid skoliata ar vugale. E giz-ze ne veze ket red lakâd Yannig e pañsion, eur yalhad vad espernet. Rag red e veze sellé piz ouz ar gwenneien : evel ma tostae d'e bemp-bloaz-war 'n ugant, e oa ar henta-mestr o paouez prena eun ti e Trogeri, e vro henidig. E wreg e veze bet gwelloh ganti en em gleved gand he breudeur hag he c'hoarezed evid ti he mamm. Job n'houll ket, morse ne oa en em blyjet e Kaoueneg e-leh ne gave martolod all ebed da glakenni gantañ... Prim awalh e kavas eun tamm lojeiz e Lannuon :

teir gambr vraz e straed Zant-Nikolaz, tost d'ar jañdar-miri, plas awalh evid e wreg hag an daou vugel. Neuze e lakeas ano e vab er skolaj, himi e blah bihan er skol Janed-Ark hag a bleas gand an dilojadeg.

Yannig a oa kontant da vond da Lannuon, evel-just, peogwir e kavfe Ivonaig eno. Ha neuze, red eo kompreñ petra a oa Lannuon evid bugale Kaoueneg d'ar houlz-ze. Lannuon a oa d'o zoñj eur gêr vraz ha Kaoueneg ne oa nemed eur bourk bihan. Tud Lannuon a oa Bourhizien hag e Kaoueneg ne oa nemed kouerien. E Lannuon, e qa staliou kér, evel an « Dam' de France », hag e Kaoueneg diou pe deir ispisiri hebken mad da werza sukr ha kafe, ha setu... Yannig n'e-noa gwelet sinema nemed eur wech pe diou, grët gand jipsianed dindan ar preo, lab ar skol, sklerijennet gand tri pe bevar letern karbur, ha c'houez an non dé dié gante. Mariig n'he-doa ket bet ôtre da zond, evel-just, hag eñ e-unan e-noa bet kroz digand ar person. Ha neuze, hast e-noa Yannig da weled e skol vraz... Ha koulzkoode eur pistig a zante ar pôtrig en e galon o soñjal e veje red dezañ kuitâd e gamaradou hag e gamaradezed, lezel war e lerh liorz braz « mamm-mé », an ti, ha dreist-oll ar zolier ma plije kement dezañ furchal ennañ. N'hellje ken mond da zorna pe da haloupad gand e vignoned beteg Milin-Rohou, e Lanvizeg, kastell Tonkedeg... Bikem mui ne-dafe da vesa saout gand mibien ar venajerien. Krapa a reas c'hoaz eur wech war ar Hreh gand Fulupig, ha chom a rejont o-dau, eur pennad mad, da glakenn dindan ar wezenn bin en eur zebri irvin-doureg. Diskenn a reas eur wech ive gand marh-houarn e vamm beteg revier Pont-Albin.. Ha setu e oe red lavared kenavo da Gastell-Pig.

Kenta plijadur Yannig e Lannuon a oe baleadenni a-hed an aot e-unan evel eur penn-ki, siwaz! — en eur zelled ouz ar batimañchou o tiskarga glaou, trêz pe vezin. Kavet awalh e-noa ti Ivonaig, med ne wele pe ket anezzi, marteze e oa e Bulien pe o tremen eun toullad deiziou gand he zud e Perroz, hervez giz Bourhizien veur Lannuon e-kerz an hañv.

Erfin, eur zadorn da noz, eun nebeud deveziou arôg mond kuit, Job Trividig a lavaras d'e diad : « Warhoaz ez om pedet oll da vernia e ti skolêr Bulien, an aotrou hag an itron Marzin a zeuio da gerhed ahanom en oto wardro unneg eur hanter »

**

Eun devez dispar evid Yannig. Diouz tôl, e oe lakêt e-kichen Ivonaig hag en em gleved mad a rêt, evel-just. O! ne oa ket kalz a gôz gante c'hoaz... Ha koulzkoode, e daoulagad ha minhoarzou ar skolêr koz, Yannig, abaf awalh, a lenne eryad an dra-mañ : « Setu aze daou vugel a blij deze beza asamblez! ». Ne badjont ket pell ouz tôl... Tapet gante o zamm gwastell, setu int er porz-skol hag an daou yaouanka war o lerh, Marselig, breur bihan Ivonaig, ha Janig, c'hoar vihan Yannig. Akord ar nevar bugel evid eur bartienn koach - goukoug. N'eo ket c'hwi lâr, aze e oa plas da c'hoari! Ezed e oa en em guz 'dreg doriou ar gabinejou, 'dreg koz mantilli ha koz seier patatez ankouet gand ar skoldi el lab abaoe diweza barrad glao ar bloavez skol. Muioh a blijadur a oe c'hoaz pa oe kroget da vond da goach e-barz an daou glas. Eur pennad mad e oe Yannig hag Ivonaig krommet e toull bureo an aotrou Bertou o sellé ouz tôlennoù « Istor Frañs » Lavis. Eur wech kavet, e oe galoupadeg en daou glas ha lammou dreist an tôliou. Plijadur a gav eston ar vugale c'hoari er hlasou pa ne vez ket skol! A benn ar fin, e kemeras an daou vraz biñs an ti hag ez ejont da guz er zolier... A viskoaz e-noa plijet da Yannig furchal er zolierou. Heñvel e oa hemañ ouz hini « mamm-mé », med e oa amañ muioh a levriou hag a gaierou koz. Bez e oa ive daou goz orolaj hag eun dra iskiz a ziskouezas Ivonaig d'he mignon : eur pez tog uhel foñs plad ézed da zerri evel eun akordeoñs, gand eur waskadenn. « Hennez a oa d'am zad koz pa oa yaouank, eme ar plahig. » Amzer o-doe d'ober o ran, o friou - furch an eil e-kichen egile, rag an daou baourkêz bihan ne gavent ket anezze. Klevet e vezent o huchal : « N'eo ket just, êt oh re bell! » Da zatal! Yannig e-noa kavet eun « album » kartennou-bost, hag o-daoüig e oant o sellé outañ azezet war ar plañchoc'h ha harpet ouz eur prez koz. Ar pôtrig, eur maill war an douaroniez, e-noa eur bern traou da gonta d'e vignonez he-doa souchet he fennad bleo melen ouz e skoaz... A benn ar fin e oent kavet memez tra, hag an daou vihan da zinal : « N'eus netra d'ober ganeoh, ne c'hoariom ken... Beb tro e vez dim on daou da glask hag ordinal e vezit o koach asamblez en eur plas diéz bennag. » Med Janig ha Marselig a welas ive e oa traou brao er zolier hag int d'ober eun tamm trei deze. Hogen skuiza a rejont buan ha gouleñn gand an daou vraz mond gante da c'hoari skol... Ha setu int o fevar o tiskenn e klas an aotrou Bertou ha Yannig hanvet da skolaer, ha stad ennañ. E gwirionez, ne oa ket besteod ar mestr yaouank ha goud'ouie uza kleiz ive, med eur si fall

kapuchon he merh, ha lakêt war choug he mah e bez mantell kolejian. « Deom dre Goad Kereven, eme Yan nig ! » Pebhini a yeas d'e heul.

Daoust hag anavezoud a rit koad Kereven, koad brasa ha kêra twardroioù Lannuon ? Ma tichañs deoh erruoud dre hent Rospez, en em gavit e penn eun ale meurdezuz : hir hag euen eo, hag e peb tu dezi gwez dispar, fao, kistin ha meur a zervenn koz-Doue.

Pa zigouezas or baleerien eno, ne oa ket tavet an avel, pell ahane, c'houenza têr eo an hini a ré er brankou divent gand trouz ar mor war verniou bili, ha deliou merglet ha loued a zarnije e peb leh. Rouz e oa an douar gante hag an daou vihanna a gemere plijadur o ruza o reid enne. Ya, med setu amañ eun afer all, eur barr glao a grogas d'an ampoent. Ha setu penôz e tremenas neuze an abadenn : Ivonaig a zigoras he zammig disgla vier hag a halvas he breur bihan d'he fete, med tarlucha a rê war du Yannig hag hemañ a reas sin dezi marteze. N'ouzon ket, med c'hoarvezoud a reas eun dra ha ne dlee jamez ar pôtrig ankouâd. A greiz-oll e lôskas Ivonaig he disgla vier gand he breur hag hi dindan mantell vraz he mignon ! Ha kalon ar pôtrig da lammad... da lammad ! Heb gouzoud dezañ en em lakeas da gerzed buan gand e deñzor, o lezel war e lerh e vamm. Janig ha Marselig. Pennnad bleo melen ar plahig a oa harpet ouz e vruched, hag eñ, gand e vreh kleiz, a zalhe e vantell en-dro dezi, ha mond a rînt bepred... Bremañ e oa fuloret an avel hag eun todillon spontuz a rê ar gwez ken e veze klevet ar skourrou o strakal, berniou deliou seh a rede evel paourkêz loenigou aonig. Meze vennet e oa Yannig eun disterra, med nag evuruz e oa o weled mouzhoarz ar plahig ! « Yannig, emezi, da galon a ra boum... boum. » Ma oa dichadennet an avel, ar glao ez ê ive war wasâd hag an daou yugel buan dindan eur favenn vraz, eñ harpet ouz ar hef hag hi bepred souchet outañ. Amzer a oa peogwir e oa chomet ive ar vamm hag an daou vihan da glask repu... « O Yannig, me eo brao din amañ ganit », a lavaras a greiz-oll ar verhig, dousig... dousig. Ken izel ken ma oe red d'ar pôtrig plega e benn, hag e jod a stokas ouz tal e vignonez. Petra o-devoa grêt ? Pokad an eil d'egile ! O, ma Doue ! Evurusamant, e oa ar glao o tevel, rag setu int kuit 'n eur red... Pa o-doe galoupet trawalh, gwech an eil warlerh egile, gwech allORN-ha-dorn, en em lakajont 'dreg eur hleuz evid sponta an tri all... Ha c'hoarz ha sklok... Marteze o-doa ankouët — ne oant nemed bugale — med marteze ive o-doa ezomm da bellâd diouz o zamm, diouz o sekred...

Penôz e tremenas an devez e Bulien ? Evel ordinal, o c'hoari las er hlasou hag er hrignol... Med, moarvad, e oe hoaz muioh egod kustum Yannig hag Ivonaig an eil gand egile.

Goudé koan e teus unan euz kamionou an aotrou Marzin da gerhad an oll. Ar vamm hag an daou vihan a yeas e-kichen ar blenier ha Yannig hag Ivonaig a-dreñv dindan ar gapotenn. Azeza a rejont stok-ha-stok war pakadou... Teñval e oa eno evel eur zah... Ar plahig a gemeras dorn he mignon. Petra a reas hemañ ? Mardonien netra, chom difñv ; evuruz e oa evelse, joa ha dudi dezañ beteg bouedenn e galon... Med, siouaz, gwell verr e oe ar veaj, n'ez eus nemed eul leo etre Bulien ha Lannuon.

**

Lennerien ger, c'hwi ah-eus komprenet mad emaon-me o tibuna deoh amañ pez a zo bet kontet din gand Yann heñ e-unan. Ahanta ar peb gwella hag ar peb brava euz ar romantig gwir ze a zo tremenet, bremañ e roin deoh a dammou pez a zo bet roet din a dammou.

**

Job Trividig a oe distro ouz e campagn wardro mis Gouere, echu war ar memez tro gantañ e bemp bloaz war-n'ugent servij, ha dioustu e oe dilojadeg. An Drividien a yeas da jom da Drogeri en o zi neve, ha setu dispartiet an daou vulg. Yannig a jomas er memez skolaj, med, siouaz, pañsion. Ne oa ket re... re valeñrur peogwir e oa en heveleb kér gand Ivonaig. Ha neuze, gelloud a rê gweled anez i gwech-ha-gwêch all. Penôz ? Ahanta, evid mond ha dont d'ar skol, an hini vihan a dremene dirag ar skolaj. Ar pôtrig en-devez dalhmad eun dra bennag d'ober e ti ar porzier : gouenn hag en ne veze pakadenn ebed evitañ, eur re votou da dresa ; gwech-ha-gwech all e prene digantañ eur bitrak benag : eur voestad pastillou « Valda », eur re lasou... Hag evelse e tape beza e-keñver an nor-dal pa dremene e vuia-karet. Med morse ne ouezas ar plahig e veze he mignon war vrank.

E-pad ar hoñjeou ez é aliez ar henta-mestr en retred da valeadenni war varh-houarn gand e vugale hag erruoud a rêt e Bulien gwech an amzer. Adaleg ma vezent asamblez en em lakaer ar vugale da c'hoari koach-goukoug, evel kent, zoken pa oent erru braz. Yann a zalhe soñj euz eur wech, da vare ma oa oh echui e studiou. Deut e oa da Vulien gand e dad, e c'hoar ha

daou genderv. A-veh êt en ti, he-doa grêt Ivonaig sin dezañ d'he heuill er-mêz, hag ar re yaouank all war o lerh. Hag int da gregi raktal gand eun abadenn-skoacha. An daou vignon a oa êt da guz 'dreg eur hleuz... En eur ziskenn e oa bet darbet d'ar plahig yaouank pennbouzelli hag e oa kouezet e divreh Yannig... war galon Yannig. Chomet e oant evelse eur pennadig... Med ar blasker a oa o tiredeg davete...

**

Ha Yannig a oa êt da skolaer, kaset e oa bet da Blevin da skoliata Kernevarded vihan. N'em blijoud a reas du-hont ha fri-furch a zeus da veza, ken disheñvel e oa an twardroiu ouz Bro-Dreger ! Gwelet e veze dalhmad ar mest-skol yaouank o haloupad, o klask dreñmeliou kér ar Mini Du hag ar meneziou all, o huñreal er hoadaou teñval ha fronduz, eur mell pennbaz en e zorn. Eur hreion hag eur harnedig a veze ive gantañ, rag krog e oa e kuz da zevel gwerzennou. Fentuz e kavas da genta ar brezoneg « fisel », med ne oe ket pell o tapoud ar mod hag ar pouez-mouez, ha tamm ha tamm e plijas dezañ darempredi an dud.

Daou vloaz e chomas Yann Trividig evelse o tomma mui-ouz-mui ouz e vro neve. A-veh ma 'z é ar skolér yaouank beb tri miz d'ar gér : hir e veze, 'rôg ar brezel, ar beajou etre diabarz Breiz hag an aot.

Pedet e veze aliez ar mest-skol da dremen ar veilladeg en eur vereuri euz ar bourk : kistin diwar ar billig, sistr beuz, tan koad en eun oaled koz, kôziou ha kontadenou, hag ive eur goantenn, eun tamm deskamant dezi... Ar pok kenta a zeus buan ha re all war e lerh. Eur zulvez e yeas Yann da bardoni gand Eliza Kadoret, ha setu mab Mari Vorgan eret gand merh Viviana.

D'ar mare-ze e oe hanvet Yann e Pluned. Eur yaouvez, e oe pedet gand e rener-skol da vond gantañ en e garrtan d'ober marhad Lannuon. Tremen a reas e Kastell-Pig, e Pont-Albin, e bourk Bulien ha merzoud a reas bolz meurdezuz koat Kereven. Skei a reas e galon en e greiz, med he-doa d'ober lammad hoaz muioh : piou a welas en eur erruoud e kér ? Ivonaig. Hag en da ziskenn... O minhoarz douz ar plah yaouank, al levez a lintraz en he daoulagad ! Direktor Yann a hortoze hag hi da lavared prim-ha-prim : « Deus disul da Vulien e ti mamm-go... »

— Mad, dont a rin, emezañ, leun e zellou hag e galon euz ar plah dispar a oa deut da veza e gamaradez yaouankiz. Nann, ne oa par nebleh da Ivonaig gand he

hrohenn gwenn ha tener, he daoulagad glaz iskiz, he bleo melen... Hag hekleo o bugaleaj a floure kalon an daou zen yaouank evel eur hlaouenn tomm-bero...

Perag ne deas ket Yann da Vulien ar zul goude ? Daou lizer a resevas ar zadorn veure, unan digand Eliza, unan all digand eur hamarad, skolêr e Gwengamp a gouvie anezañ d'eur barti plijadur. Petra a dremenras e kalon pe e spered Yann ? N'eo ket bet gouest da lavared din... Pez a zo zur eo ez eas da... Wengamp hag e c'hoarias las ken a finadaons.

Kerkoulz e vefe din echui va hôz amañ, lakeda... Setu evelato evid kloza. Bloaz bennag goude e tremenas Yann e Bulien hag ar vamm-goz — daoust ha gouzoud a rê a oa o waska war eur gor ? — a gemennas dezañ e oa Ivonaig o vond da zimezi. « Et int o-daouig, emezi, da brena amann da venaj Kroaz Rozpez ». Arôg kemer hent Pluned. e chomas Yann eur struj warnañ, eur pennadig brao da droidellad war e varh-houarn en-dro da Groaz-Rozpez. Med den na zeuas... Ha 'benn ar fin, kuit ar pôtr... Med gwell gizidig e oa stad ar paourkêz. Lammad, daoulammad a rê e galon hag eur c'houezenn sklaset a zivere ouz e dal... Ha pa welas gwez pupli ar Gindi, pa lohas war Bont-Albin, ez eas da netra hag en em dôlas da zifronkal. En e spered e wele eun tamm plah vihan he bleo rodellet a oa deut eun devez da c'hoari gantañ e Kastell-Pig... A-hed ar stêr, ar gwez pupli a fuille deliou evel délou ha dindan ar pont e harme fourdouill an dour... Koeñvi a reas muioh c'hoaz e galon pa dremenras dirag ti e vamm-goz, ken na oe red dezañ mouga e zêlou ha hasta... hasta war du Kawan ha Pluned. Ha pan erruas en e gambr, setu ma 'n em dôlas da skriva... da skriva da Ivonaig. Petra a lavare dezi : konta a rê dezi damdost pez am-eus-me dibunet deoh amañ, da lavared eo, istor diou galon, kalonou bugale deut braz. Degas a reas soñj, evel-just, d'ar plah yaouank ouz baleadenn koad Kereven dindan eur barrad glao...

Respont ebed na oe d'al lizer-ze, rag hini ebed na oa da gaoud... Echu e oa romantig Yannig hag Ivonaig.

III. JAKEZ JAFREDIG

Rag-se an hini a zoñj dezañ beza stard en e zao, ra daolo evez gand aon da goueza
SANT PAOL.

D'am mignon mad Jord ar C'HLER.

Adkrog e oa ar skol abaoe diou pe deir zizun hag aet e oan ar yaouvez-ze da aveli ma fenn e liorz bras Roazon, an Tabor, kement en em gonsoli da veza kuitaet koadeier Mur pa oan war veza ken kaer gand diskar-ar-bloaz. Ar gwez kistin-moh a oa krog da louedi da vad ha meur a zelienn rouz a zarnije endro, distaget gand eun tammig aezen fresk.

Chomet e oan dirag ar gaviseven da arvesti ouz ebatou ar vugale.

Gweled a ris neuze an den o treuzi al leurenn-c'hoari. Anavezoud a ris dioustu an duard-se gand e fri kamm ha hir, e lunedou teo ; hag e gerzed skañv a anavezis raktal ive, bepred e save war vegou e dreid ha bale a rae buan, e zaouarn e godellou e vrugou hag e fri gantañ eul leo araog... Ne oa ket da dortal, Jakez Jafredig ! Muioh dic'hoarz egod biskoaz e oa e zremm, eur hoz porpant dislivet endro dezañ hag eur bragou kaki amérikan re hir, eur vuzezenn war e gein... Jakez ne oa bet morse eun den faro, med evelkent, evel ma welen anezañ aze, ne denne nemed d'eur hlochard... « Ma Doue, n'eo ket posubl, memez tra ! » emon-me. Eur zammad truez a zavas ennon hag e oan o vond da hervel anezañ, rag eñ, moarvard gand ar fall e oa bet ordinal e zaoulagad, n'e-noa ket anavezet ahanon, med gwaska a ris war va c'hoant ; « Genaoueg a zo ahanon, ha ma 'z eo klochard e gwirionez, e vo uan all ouspenn war va ler... »

En eun taol e teuas da zoñj din euz eur henrroad all, Jañ-Mari Riou, eur hlochard touet. E-kerz ma oan

rener-skol Kedilleg em-oa graet anaoudegez gantañ. Erruet e oa eun devez skuiz-divi ha ruz e vouzellou, e-pad ma oad o kloza traou merenn. Roet e oe dezañ peadra da derri e naon hag e oa en em lakaet da gaozeal. Buan e welas va gwreg e oa brezoneger hag e anzavas dezañ e oan Rohard. Neuze eñ da zevel a daol-trumm ha d'ober eu lamm em hlas : « Te ' zo euz ar Roh ! Me a zo euz Landreger, emezañ, te ' oar awalh, ma zad a oa marichal e-kichen an ospital... » Hag eñ d'ober cher din, da bokad din evel d'eur mignon koz adkavet. Da ger ez eas ar pokou divalo-ze, red e oe din rei eun toullad gwenneien dezañ ha ma fakad butun. Ze ne oa ket gwall afer, evid lared, med retorn a reas aliez ha peb gwech e sune ahanon. Zo kaerroh, mond a reas da zevel e fri e meur a di e Kedilleg e-leh e kontas e oa kenderdin. Ma feiz, roet e veze eun dra bennag dezañ, lakeda, peogwir e oa kar d'ar skolaer. Pa zuis da veza kelenner e Roazon, e sonje din e oan dizammet euz Jañ-Mari. Ya, moarvad... Eun devez eh erruas beteg ma hlas er skolaj, ha red mad e oe din adkregi gand ma largentez, seul drusoh m'em-beze c'hoant gweled anezan sach'a buan e skasou gantañ. Dao eo din anzav ne vezan ket gwall lorhuz gand ma « mignon » dirag ya daou-ugent skoliad.

Hag ez afen-me d'en em huali eur wech ouspenn !... Red eo beza lalaig ! Da zutal ! Trawalh am-eus gand ar Jañ-Mari daonet, abred awalh e kavo hemañ ahanon. N'ez in ket, memez tra da rei ton da oll chiminaoued ma bro !

Ne gleven ken youhadeg ha c'hoarzadeg ar vugale, ne zellen ken ouz kaerderiou an Tabor, chom a rae Jakez war ma spered. Daou pe dri bloaz e oa bet er memez klas ganin pa oam war or studiou. Ne oa ket eur hamarad displijuz, daoust dezañ da veza dic'hoarz awalh. E-unan e veze peurvuia en eur horn bennag o lenn romantou, kazetenou evel « Paris-Soir », e vrasa labour, rag didalvez e oa, med didalvez, mar deo posUBL beza didalvez !

Tapet e zeiteg vloaz gantañ, e oa aet da Vrest, d'an Eil Depod da lakaad e ano evid pemp bloaz.

Eun nebeudig bloaveziou goude, e oan-me ive war vor oh ober ma zervij. Tapoud a ris ar grip hag an danijenn-skouarn e kenta Depod Kêrvourz, hag e oen kaset da ospital ar vartoloded e-leh ma oen dalhet e-pad daou viz hanter. Ha piou a gavis eno ? Jakez Jafredig, karter-mestr klañvdior, pichoñs, ha karget euz ar pellgomzerez. Ober a rae e ran e-unan-penn en e vureo ; ne veze ket foulet hag aotre am-oa da zond da varvaillad gantañ pez a garjen. Ma feiz, drailla a raem kaoziou diwar-benn or

skolaj koz, or bro, ha me oar... eur pakad sigaretennou troup dirazom. Gwech ha gwech all e itrike pellgomz gand eur hamalad bennag dim on daou, ha neuze e veze c'hoarz ha sklok, ha bommou brezoneg Treger a dremenc dre orjalennou ar Republik. Sioul e veze ive bureo Jakez evid skriva lizerou ha lenn ; meur a gazetenn a veze endro dezañ, evel er skol. Aliez eta e vezen gantañ.

Med echu va amzer ospital e oa bet echu ive d'am darempredou gand Jakez, pemp bloaz war 'n ugent abaoe.

**

E-pad an tri miz skol kenta, em-eus adgwelet aliez Jafredig er straedou. Beb gwech e kaven anezan muioh strujet fall, ya, liou ar baourentez a oa warnañ, ne oa ket da dortal : eur hlocharc ne oa ken. Deut ar goañv da starda, e welis gand plijadur e oa eur pez mantell endro dezañ.

Eun devez ma oan o hortoz ma harr-boutin, stok ouz ar skolaj, e tremenas a-rez din. Gwelet em-oa anezan o tond war ar riblenn, kaozeal a rae outañ e-unan. Pa tremenas em hichen, e paouezas da gomz ha seblantoud a reas din e oa deut ruz. Daoust hag anavezet e-noa ahanon ?

Koñje Nedelec. Nijet or skolidi ha serret dor ar hlas war on lerh, eur helennner all ha me a oa aet da eva eur chopinad e-barz eun ostaleri, laouen da veza echu gand ar henstrivadegou trimizieg, evuruz o soñjal er gouelou da zond hag en amzer vak a oa dirazom, ha me en em lavare ouspenn : « Warhoaz, d'an eur-mañ, e vin pell diouz ar straedou trouzuz-mañ ! » Edom azezet dirag peb a vannah gwin Elzas pa zeuas tre ar hlocharc, Jafredig. Mond a reas sioulig da azeza ouz eun daol e korn ar zal, ha staga da gonta e dammou gwenneien. Konta hag adkonta a rae aaneze. Ne oa ket niveruz ar peziou gwen... Lammad a rae ma halon. Ha setu a greiz-oll, me o sevel, o vond daved Jakez, o kregi en e zorn en eur lavared : « Deus ganim amañ ». Serri a reas stard va dorm din, med ne verzis tamm souez ebed war e zremm, ne rannas grik, na « te a zo aze », na tra all. Pa oe aet ar helennner kuit, e krogis e breh Jakez hag e lavaris dezañ : « Glahar am-eus o weled ahanout er stad-se !... »

— Ya, diouz da benn em-eus komprenet ze, an deiz all, pa oas o hortoz da garr.

— Petra, anavezet az-poa ahanon ?

— Ya, laouen !

— Jakez, emon-me, kont din, en an'Doue, pez a zo

c'hoarvezet ganit... Red eo bet dit beza taolet ar billig warlerh an trebez.

Ober a ris diskarga eur banne all e pad ma oa ma mignon o torcha gwer teo e lunedou... Eur zigaretenn a gemeras em fakad ha, goude beza tanet anez, e krogas gand e gaoz :

Ma faour-kêz Erwan, eh ez da gleved traou a beb seurt, traou divalo... Red eo kaoud c'hoant... Med pegwir e fell dit...

E-kerz koñjeou Pask 1937 ez-poa kuitaet ospital Kêrvourz, lakeda... Ahanta aze e chomis beteg derou ar brezel. Zoken, dalhet e oen er memez servij, e bureau ar pellgomz. Em bleud e oan aze, biken n'on bet ken evuruz, ma mestr e oan, koulz läred. Med pa oe distrusent on armeou, ha pa dosteas an Alamaned, e oe graet din skarza gand or re glañv wardu Toulon, gand eun treñ ispisial a reas eur veaj hir dre Dours, Bourdel ha Toulouz. Siwaz, ne oen ket galvet e bureau ar pellgomz, implijet e oen en eur zal endro d'ar glañvourien niveruz. En eur stumm, ne oa nemed gwelloh a-ze, rag n'em-oa ket labouret kalz c'hoaz war ma micher. Ma feiz, trankil ha brao e tremenas ar brezel evidon aze evuruz en em gaven pa zoñjen er vignoned varo, pe wall hloazet e Dunkerk. Mers-el-Kebir, Dakar, ha zoken e Toulon, p'en em ziztrujas or strollad listri, ar 27ed a viz Du 1942 Gwir eo, aze e oa gloazet kalz muioh a galonou egid a izili. Kriz e kavis ar blanedenn-ze or batimañchou kaset d'ar strad dre volonte ar pennou-brezel. Chomet eo em diskouarn an tennou spontuz a ziframme korvou ar splujerien, an tarzerien, hag em daoulagad braouah ar rederieo o ouledi doustadic, bannet o fri gante, pe o koueza en eun taol war o hoztez. Ya, eun druez a oe din ha d'am hamaradou gweled ar strollad-ze en e bez o vond da netra.

Med emaoñ aze o konta dit traou a houzout pell 'zo. Gwelloh e vele bet evidon beza lazet moust pe gaset d'ar gêr goude beza bet gwall vahagnet war eur bourz bennag egid dont da veza Moko. E dibenn 1944, e teuis da veza mignon braz gand eur harter-mestr klañvdiour all, eun Touloniad. Koulzkoude, ne oam tammo heñvel ebed an eil ouz egile, Bruno a oa eun den joaüz, leun a fent hag a jolori, ha me, te 'oar, bez e oan eun den sioul ha melkonieg. Mond a raem « d'an douar » asamblez da garga or horfou ha da redeg an douillez. Deut e oan, d'e heul, da veza eur rouler hag eur gastaouer Fvel-just, ma labour en ospital ne deas ket war wellaad

Eun deiz, Bruno a gasas ahanon gantañ da weladenn e dud o chom tost d'an arsanall, a laboure e dad ennañ. Deut e oa an nevez hañv Ober a rae eun amzer dispar,

ha c'hoaz dispar n'eo ket kreñv awalh, eun amzer douel, glaz ar mor hag an oabl evel ne c'hoarvez gante beza glaz nemed er vro ze. Tomm e oa dija hag or bonedou « Jean Gouin » o-doa gwisket o hoefou gwenn ; sanctet e veze beteg ar strêdou c'houeziou badaouuz ar mimoza, an tamariz, al lavand, ha berniou re all c'hoaz, klevet e veze kana e peb ti. Bruno ha me a vouskane « Lili Marlen » a oa d'ar mare-ze, ma t'eus soñj, eur han etrevroadel ; dont a rae gand an Alamaned, gand ar Zaozon hag an Amerikaned, ha troet oa bet ive en galleg. Evet orboea daou pe dri vannah en ostaleriou leun a vartoloded. Ne oant ket tout oh eva, kalz anez a valee ive kazel-hakazel gand-merhed yaouank... Kement a levenez a frañve endro din ken e kavis plijuz an oll dud e ti va mignon, na ve nemed evid o homz kensonuz, ha zoken kenganuz, ha koulzkoude e oa gwall voutin an dud hag an traou... Med adaleg ar momed kenta, ne welen-me nemed merh an ti, Rozita, eun tammig yaouankoh egedon, eun dukardenn, evel-just, gand daou vaen-jed e-giz daoulagad, eur hrohenn laezeg, muzellou ruz-gwad... Ha rollet mad e tuont, eur vleuenn o tedenna d'eur valafenn. Ma feiz, me a vouzc'hôrzas dezi kement gwech a vinc'hôrzas din... Lakaet e oe da gana unan euz chansonou Tino Rossi, ha goude, unan all a oa korsad ive hag a blijas muioh din :

*Colombella, Colombella,
Qu'as-tu fait de mes amours ? (2 wech)
Tu m'as dit dans un sourire
Ce que moi je n'ose redire...*

Ne oe ket red pedi ahanon evid pokad d'ar ganerez... Retorn a ris d'an ti-ze, graet e veze brao din, berniou gwin a veze lonket, ha prim awalh en em lakaïs da durlutad ar plah yaouank. Ken vuan all e oe tapet Jakez er pech ha graet dezañ dimezi...

Diou gambr a gemerjom tostig da di on tud. Euvuz e oen an amzeriou kenta... Med pa zigoras ma daoulagad, e verzis e oan kouezet war eul loenig kaer, mad da gana, da zañsal ha da zispign ma gwenneien, med divalo-krenn war al labour ha louz peb tra endro dezi, paotr kêz, ya, eul louskenn anez, eur wir liboudenn a rae din, ous-penn, mond aliez war gein ar marh. Todillon a zave neuze etrezom, med an tu a gave buan Rozita da zonvâd ahanon ha da zond a-benn euz he faourkêz Jakez. Kavoud a rae dister ma zammig pae a garter-mestr a genta klas, poent braz din, emezi, tremen eil-vestr. Ze a oa gwir, lakeda, med, evel ma ouzout, ar glañvdiourien ne dapont ken buan galloñsou. Dre forz klevet anez, randoñi an dra-ze, e kemeris kaz ouz va stad ha pa oe echu d'an tri bloaz

am- oa sinet an dro diweza, e laoskis ar « Marine » da
goueza, ha me eunneg vloaz servij din, eur vez ! Ya, eur
vez, koz pompinell daonet ! Genaoueg ha diaviz ez on bet,
med petra 'fôt dit...

Ma zad kaer, etre diou revrad, a yeas da weled e
zepute hag e oen kemeret evel eiler klañvdiour en ospital
kêr Toulon. Ma feiz, n'em-oa ket c'hoaz re a geuz da
gaoud peogwir e oan war ma micher, med rustoh e oa
memez tra ma labour, ne oa ket kelou ken da luduenni
en eur bureau telefon, red e veze larda ha larda bepred
endro d'ar re glañv. A brepoz, Erwan, pehed marvel e
vefe din chom heb lavared dit ne oan bet Morse na
dorniet mad nag eur c'houil war va micher. Ma oan deut
da veza klañvdiour eo abalamour ne oan bet kavet mad
da van ahendall gand ar verr-weled e oan. Ha neuze, re
bell edon chomet pellgomzer... Meur a vourd a ris, Morse
n'on bet anvet titlad, med setu amañ a zo gwasoh. Eun
devez, graet ganin eur bikadenn a-dreuz ha zoken eun
tamm labour vil daonet, e oen tamallet da veza eur mez-
vier ha darhoet er-maez. Fidambie, an taol-mañ, e oa
tapet fall Jakez !

Ne gontin ket an digemer graet din er gêr... Pa 'z is e ti va zud-kaer e oe taolet dismeganis warnon, kement a gomzou flour a glevis ken e savas ennon eur hovad imor fall ha, fuloret, e rois eur skouarniad d'am zad-kaer. Bruno a lammas warnon, ma lunedou a gouezas, hag, evel ne welen netra ken e tapis eun trepan. Eur polis a glevas youdaheg an diou vaquez hag ez eo me, goude beza adlakaet din ma lunedou — ne oant ker torret, evurusamant — a oe kaset d'ar « violoñs ».

Eur wech divouzet ma zad-kaer, ez eas c'hoaz da weled e zepute hag e oen kemeret en arsanai da labourad asamblez gantañ. E peseurt micher? Ahanta, hini ebed, geo, evel darbarer, mar deo gwelloh ganit. Aze, mab, eo koustet ker d'am ler. Evid lavared euen ar wirionez, me n'em-oa morse labouret, edo mamm intañvez ha re laosk evidon, jamez n'he-doa graet din kregi e troad eur benveg. Ha setu ma oa red din eta kia ma horf diouz ar mintin d'an abardê, sacha, bouta, dougen behiou a beb seurt, ar c'hwezenn o tivera kerkent warnon, dindan lagad goapaer ma zad-kaer : « Alo, Jafredig, alo pez didalvez, sach warni ; lavaret e vo dim c'hoaz ez eo nerzuz ha kaloneg ar Vretoned, ya pe goh ! » Mez a save ennon neuze hag e pegen eun tamm gwelloh evid diskouez d'ar Vokoed daonet-ze e oan eur gwaz ken barreg hag int. Ya, med bemdez Doue e vezен brevet-naet, skuiz-diz. Petra a raen neuze nemed eva gwin-ruz. Bemnoz e veze tomm mad din hag an deiz warlerh ne veze ket aesoh labourad,

evel just E barz ma ziegez n'ez ae ket gwelloh an traouive : paeet fall e vezzen, ne raem nemed beva-bevaig, dle a rae alies ma gwreg heb seblanti beza re daoubennet, me avad ez ae droug ennon ha todillon ha kataill a veu mui-ouz-mui etrecom.

Eul labour en em raen outaï en arsanaill e oa al liverez listri. Azezet war eur planken, e-pign ouz diou gordenn, a-hed korf ar vatinant, e kaven amzer da huñvreal... Krog edon da zoñjal alies er vro... A ! distrei da Vreiz... Evid derhel gand ma huñvre, e plije din bremañ, e-pad ma veze Rozita, hervez, er sinema, krapa da zul war ar meneziou meineg ha suliet endro da Doulon — Ar Faron —, eun tamm baz em dorn, evuruz pa gaven eun torkad lavand da rusla hag e wezenig-figez d'am disheoli. Chom a raen neuze eurveziou-pad, en eur zelaou ar skrilled-gwez, da arresti ouz birvill ar porz, al listri war eor, monedonea ar bagou, pleg-mor ken koant an Tamaris, trêzenn ar Sablettes, ehonder ar mor hag e hlazder ken souezuz. Bepred e kaven dudi dirag an dao-lenn divent-ze, med ne zervije ket, krignet e vezenn bremañ gand kleñved ar Vro. Eun daolenn kalz zisterroh a zave em spered : hini ma farrouz henidig, bourk Pouloùrour, gand e iliz, ar mor o tond da holei al lehi-denn arhantet warni diou pe deir vag o hortoz... Santoud a raen c'houez ar bezin... Eur zulyvez, a-veh azezet, e tiwanas ennon ar c'hoant da gaoud kelou euz tu-hont, red e oa dan skriva d'eur mignon. Ha me da adziskenn dioustu ha da retorn d'ar gêr. Fidamdoulle ya, med ma gwreg ne oa ket ouz ma hortoz d'an eur-ze, na ne oa. O ! nann avad, n'edo ket o soñjal ennon, tamm ebet, pas zoken eur begad... Sonj 'ta, eur goukoug a oa war ma neiz, eun intañv kov-braz, gastaouer touet, kenwerzer pinvidig euz an tu all d'ar strêd. Ma feiz, ne oant ket o lavared o chapeled, lakeda... Ma baz a oa em dorn, hag hi endro, ha bahad deze, ha kriadeg forz en ti... Ha goude ? Setu penôz, a gav din — rag bet em-eus amzer da zoñjal abaoe — ez eo tremenet an abadenn. Bruno, o c'hoari « petang » tostig alese, e-noa gweled ahanon o retorn, hag evel ma tlec gouzoud doareou e c'hoar, setu eñ da lammad en ti gand eur mignon poliser, eur sapre penn Moko all, a oa o tigeri e henou dirag ar c'hoarieren. Aesa a rejont tapoud krog ennon ha beb a flipad, a zistagis deze... Ne gontin ket toud ar chare a oe goude... Prim ha brao e oen kaset d'ar « bidouf »...

*Colombella ! Colombella !
Qu'as-tu fait de mes amours ?...*

Tapet tri miz ganin. Ya, ma faotr, amzer am-eus bet da zonjal e-pad un tri miz ze... Gweled a raen an tamm kañfard e oan bet, ar skolaj, o lenn romantou ha roman-tou, ha re didalvez c'hoaz, e-leh ober ma foelladennou. Ma ne vefen ket bet ken laosk, em befe graet gwelloc'h eged en em aîngaji er « Marine » ha ne vefen ket biken deut gand ar Vokoed daonet amaïn. Ma vefen chomet martolod da vihanna ! N'em-oa ket eur vaz marichal em zah, med graet em befe evelato eur mestr pe martez eur henta-mestr ha retornet e vefen d'am bro da veva diwar ma leve. Daoust ha kredi a rafen bremañ distrei da Bouldouran ? Dour a zave d'am daoulagad pa deur-veze din eñvori amzeriou kenta ma friadelez, med buan e taolen diouz ma spred ar zoñj euz ar hast de die, an danvadez dibalamour a oa bet pried din. Pez a zo sur, emon-me, ez eo echu d'am buhez gand an drutell-ze. Pa 'z in er-mêz euz an toull-maïn, e vin dieub evel eur paotr yaouank ha ne jomin ket pell da louedi er vro vrein-maïn, amzer hepken da zastum peadra d'ober ma beaj.

Pa oen digarharet, e kavis plijadur o vond da zialani e-tal ar mor, med, ne oa ket awalh evid beva, lakeda. Klask a ris labour, med, siwaz, pa veze kistion da venegi gand piou e oan erbedet, e vezen kaset da drei bili d'an aod. Ha koulzkoude ne greden ket kemer hent Breiz war ma zreid ha heb gwenneg ebed. A-benn ar fin, e kavis eun tamm labour, peadra d'en em veva, gand marhadourien besked, tud dirankon, beteg an deiz ma klevis da vad galv ar Vro. Neuze e kemeris penn an hent eur beurevez fres-koh eged kustum hag e lavaris evel mamm-goz gwechall : « Doue war-raog, ha me warlerh... » Ha me da gerzed, da gerzed etrezeg Lyon... A-viskoaz e-neus plijet din mond war droad, Erwan, bale a zo « luskellad e zoñjezennou », evel m'e-neus lavaret eur skrivagner bennag. Ne dis ket re bell, war vord an hent braz e kavis eun aotrou o cheñch rod d'e wetur dre-dan, eun is-ofiser diwar vor. Ma feiz, me o tostâd. Ahanta, n'ouzout ket piou a oa ? Keresper, euz Pleuvian, soñj ah-eus outaïn, hañ ? O vond d'ar gér e oa, pe gentoh da Zinam e-leh ma oa e wreg o chom. Va hemer a reas, evel-just. Goulenn a ris digantañ lezel ahanon e Roazon. Ha setu abaoe emaon aman e-leh n'em-eus kavet netra d'ober. Red mad eo bet din dond da veza klochard ha mond da jom gand paourkeiz tud all e « Foyer Benoît-Labre ». Eur gwele am-bez da gousked hag eun tamm soup da derri ma naon. Pa hellan gounid trawalh evid rei urgent lur da geñver peb pred, em-bez droed d'ar pladad kig ha legumaj, ha sederaet eun tam-mig ar paotr. Tammou bitrakou a gavan d'ober : netâd privejou eur skol diou wech ar zizun, adwerza paper,

pillou ha kartoñs a gavan beure mad e-tal an dorojou... Med n'em-eus ket kredet mond da Bouldouran c'hoaz... »

Dour a ruille diouz ma daoulagad pell 'oa. Ma dorm a lakais war skoaz Jakez : « Ma ! n'emaout ket o vond da jom evelse, memez tra ?

— Ma feiz, paotr kêt, petra a rin ?

— N'ouzon ket c'hoaz, med deus da weled ahanon er skolaj goude gouelioù deiz kenta ar bloaz. »

Poent-braz a oa din mond, rei a ris e gwignaoua da Jafredig hag e kimiadis dioutañ.

***

Gwelet ganin eur mignon manah, ha kavet plas er manati evid Jakez. Implijet e vefe bet er gegin pe endro d'al loened, rag saout ha moh a vez savet kalz eno, med n'eo ket deut ar paourkêz paotr d'ar skolaj, liou ebed ne welan ken outaïn. Klaïn ? Maro ? Daoust hag aet e vefe beteg e barrouz ha kavet repu enni ? Hag eñ n'eus bet doan ouz al labour am-oa hanter brometet dezañ ? Martezive ez eo bet gwelloc'h gantañ mond da guzad e stad reuzeudig en eur gér all n'eus den ouz e anavezoud enni. Setu pez a zo ar muia gwirheñvel, rag n'eo ket Jakez Jafredig euz ar memez gouenn ha Jañ-Mari Riou.

E. AR BARZIG

GERIOU DIEZ

KOATILOURY.

eur maner Malabri : ger galleg, eur maner bihan, koz ha dirapor.
eur hardenn (gardenn) : eur wenodenn.
pejou : pezioù, mellou. Lavaret e vez : pejou tud, pejou mein.
torloet : aozet, meret, brevet.
beza rikouret ha milrikouret : beza laouen, pa zigouez eun dra
benstag hervez ar c'hoant.
beza garz : guez, feulz.
didiah : dé dié (Doue), sapristi.
eun asez : eur seurt.
kouenza en arouez : kouenza e sempladurez.
eveeg (eur si eveeg) : fentuz.
Koz feker : furcher.
eun dreudasenn : eur plah braz ha treud.
melen he hreouichenn : melen he bleo.

IVONAIG.

kroeh : Kreh, ar rann uhella euz ar Bourk.
Ober e hrobis : rodal, bragal.
ober e hogez : guez, moumoun (côlin).
Taoe ' zo : e galleg or ca ! Pardi ! Par ma foi !...
me ged din : Setu ! sellit !
aoza tret : e galleg onguent.
a bleas gand : pleal, ober wardro.
da zinal : zinal, klemmichad (pleurnicher).
tarlucha : sellid a gorn, lucha.
c'hoari las : ober o diaoulou, en eur gomz euz ar vugale.
eur struj warnañ : livet fall.

JAKEZ JAFREDIG.

ar gavisevenn : ar gazeg-vezeven (manège de chevaux de bois).
redeg an douillez : pe an drouillez, merheta, redeg reor heb abeg.
mond war gein ar mark : dont da vez a gwariziuz (jaloux).
beza re daoubennet : beza re nehet, chalet

